
II. Funcționalismul

George Poede

La sfârșitul anilor '60, studiul sociologic comparativ a fost influențat de abordarea funcționalistă a cărei preocupare fundamentală era legată de evidențierea proceselor de stabilitate în sistemele politice. Abordarea funcționalistă este reprezentată de Gabriel Almond care a elaborat o serie de articole între 1956 și 1968, publicate sub titlul *Political Development. Essays in Heuristic Theory*. El exprimă esența abordării funcționaliste în trei lucrări fundamentale: *The Politics of Developing Areas*, (împreună cu James Coleman), *the Civic Culture* (cu Sidney Verba) și *Comparative Politics. A Developmental Approach* (cu Bingham Powell). În această ultimă lucrare, Almond și Powell se reclamă deschis din funcționalism așa cum a fost ilustrat acesta în sociologie de Parsons, Merton și Marion-Levy.

În funcționarea sistemului politic, abordarea funcționalistă permite distincția a trei nivele de analiză, relația cu mediul său, funcționarea internă și adaptarea și menținerea sistemului. În raport cu mediul său, sistemul politic dezvoltă patru tipuri de capacități: capacitatea reglativă, extractivă, distributivă și aceea de răspuns la cerințe, presiuni, impulsuri din mediu.

Capacitatea reglativă permite coordonarea comportamentelor individuale și colective prin impunerea unor reguli normative.

Capacitatea extractivă vizează extragerea din mediul intern și internațional a resurselor necesare (economice, financiare, suport politic).

Capacitatea distributivă se referă la redistribuirea unei părți din resursele existente către grupuri și indivizi, alocarea bunurilor și a serviciilor, a distincțiilor onorifice, a satisfacțiilor economice sau afective.

funcțiile de conversie
prin care sistemul
transformă intrările
în ieșiri

Inspirându-se din David Easton, Almond și Powell expun *funcțiile de conversie* prin care sistemul transformă intrările în ieșiri. În număr de șase, primele patru funcții sunt legate de intrări, iar ultimele două de ieșiri: formularea intereselor, agregarea acestora, elaborarea regulilor, aplicarea lor, „adjudecarea” lor și comunicarea. Funcția de articulare a intereselor realizează legătura dintre societate, pe de o parte și indivizi și grupuri care își formulează cerințele pe lângă decidenții politici, constituind prima etapă funcțională a procesului de

conversie. Modurile și stilurile de articulare a intereselor depind de tipurile de structură și cultură politică. Agregarea intereselor omogenizează, ierarhizează și simplifică interesele articulate ale grupurilor, sub-grupurilor și indivizilor. În prefața la lucrarea *Politics of Developing Area*, Gabriel Almond preciza faptul că rezervă termenul de **agregare** pentru nivelurile cele mai largi ale proceselor combinatorii, iar pe cel de **articulare** pentru formularea intereselor limitate. Prin însumarea intereselor, funcția de agregare constituie legătura dintre articularea intereselor și elaborarea regulilor. În sistemele democratice moderne, articularea intereselor revine structurilor asociaționale, agregarea este realizată de partidele politice, iar relația guvern-parlament alege varianta optimă din alternativele legislative. Procesele care au loc în această zonă a mai fost denumite de Almond și Powell ca funcții guvernamentale, adică funcții de elaborare regulilor, de aplicare a lor și de judecare sau contencios. Ultima funcție de output, comunicarea între guvernanți și guvernați, realizează legătura dintre diversele componente ale sistemului politic

Funcțiile de menținere și adaptare privesc în mod deosebit procesele de recrutare și de socializare politică. Recrutarea politică constituie procesul prin care se selecționează și se formează personalul care își va asuma principalele roluri politice. Socializarea politică este procesul prin care societatea difuzează cultura, valorile și cunoștințele politice, altfel spus ansamblul atitudinilor, a acelor predispoziții de a reacționa într-o manieră specifică la diversele situații politice. Potrivit concepției lui Almond și Verba, componentele cognitive, afective și cele evaluative se structurează în cultura politică.

Procesul de socializare continuă de-a lungul vieții și se exercită prin intermediul instanțelor de socializare. El se poate confrunța cu o serie de dificultăți dacă o societate se află în fața unor ansambluri specifice de atitudini politice sau a unei fragmentări a culturii politice în sub-culturi. Funcționarea defectuoasă a instituțiilor determină obstacole în capacitățile sistemului politic de reglare a diverselor procese societale.

Almond și Powell au recomandat o teorie comparativă a sistemului politic în centru căreia se află noțiunea de *dezvoltare politică*. Cu cât un sistem politic este mai dezvoltat, cu atât mai mult acesta se caracterizează prin diferențiere structurală, autonomie sub-sistemică și secularizare în cultura politică.

Conceptul de dezvoltare politică

Dezbaterea conceptelor de modernizare și dezvoltare politică ridică o serie de chestiuni legate de definirea parametrilor ce permit evaluarea gradului de modernitate a unui sistem politic și a criteriilor de măsurare a dezvoltării politice.

Deși există nuanțe sensibile de la un autor la altul, definirea criteriilor de modernitate exprimă o anumită concordanță. Spre exemplu, Lucien Pye discerne trei aspecte esențiale în precizarea conceptului de dezvoltare politică, *diferențierea structurală, capacitatea sistemului și tendința spre egalitate.*

Gabriel Almond analizează **diferențierea structurală** în prefața de la *The Politics of Developing Areas* într-o demonstrație structurată pe trei elemente: universalitatea structurii politice, universalitatea funcțiilor politice, multifuncționalitatea structurii politice.

diferențiere structurală

- Din perspectiva universalității structurii politice, toate sistemele, chiar cele mai simple, posedă o structură politică ceea ce înseamnă că ele pot fi comparate după forma și gradul de specializare structurală.
- Universalitatea funcțiilor politice sugerează faptul că funcțiile indispensabile vieții sociale sunt îndeplinite în toate sistemele chiar dacă acest proces are o frecvență variabilă și tipuri de structuri diferite.
- Apoi, structura politică este multifuncțională, iar studiile politice au demonstrat că diferențele dintre sistemele politice occidentale și non-occidentale au fost exagerate. Cu toate că în sistemele politice moderne fiecare structură este în mod esențial specializată în îndeplinirea unei funcții, este imposibil să avem structuri politice în relație unele cu altele într-un proces comun, fără a ajunge la această multifuncționalitate.

Ceea ce este specific sistemelor politice moderne este gradul ridicat de diferențiere structurală prin funcționarea separată a puterilor și instituțiilor politice. În opoziție cu sistemele moderne, cele tradiționale se caracterizează printr-o diferențiere scăzută sau prin absența acesteia în acele situații în care mai multe funcții sunt exercitate de aceleași instituții. Una din diferențele dintre sistemele politice moderne și tradiționale provine gradul de diferențiere a funcțiilor și de specializare a structurilor.

Capacitatea sistemului este identificată fie în cele patru capacități – extractivă, reglativă, distributivă și de răspuns așa cum apar ele la Almond și Powell, fie în trei tipuri de capacități – inovarea, mobilizare și supraviețuire – la Lucien Pye.

• **Inovarea** reprezintă capacitatea de a răspunde noilor situații cu care se confruntă sistemul politic, situații generate de contextul societal. Capacitatea de *inovare* este necesară în special sistemelor politice în tranziție care trebuie să facă față aspirațiilor crescânde ale populației.

• **Mobilizarea** constituie capacitatea de a pune în mișcare resursele de care dispune un sistem politic pentru a realiza scopurile colective. Eficacitatea sistemului politic depinde de modul în care acesta poate maximiza resursele, iar mobilizarea presupune

conversiunea aspirațiilor confuze în programe și politici, difuziunea proiectului colectiv, extragerea resurselor umane, economice necesare transpunerii în realitate a proiectului colectiv, coordonarea activităților și un anumit dozaj al constrângerii, adică stabilirea și menținerea unei anumite ordini publice. *Capacitatea de mobilizare* presupune o autoritate politică reală, instituții politice eficiente, capacitate administrativă și un anumit nivel al legislației care să confere coerență acțiunii politice.

- **Capacitatea de supraviețuire sau de menținere** vizează acele mecanisme de transmitere a atitudinilor favorabile sistemului prin structuri specializate de socializare politică.

Potrivit concepției lui Lucien Pye, cea de-a treia dimensiune a dezvoltării politice este dată de *tendința spre egalitate* care se măsoară prin trei caracteristici:

- **participarea populară,**
- **caracterul impersonal al legilor**
- **recrutarea personalului în posturi publice pe baze meritocratice**

Participarea populară la activitățile politice presupune o trecere de la calitatea de supus la o cultură de participant. Legile se aplică tuturor membrilor societății spre deosebire de caracterul selectiv existent în ordinea tradițională feudală, iar ocuparea posturilor din viața publică nu se fondează pe condiții selective legate de apartenența la o anumită clasă sau castă ci pe merite personale profesionale. Variabilele dezvoltării politice nu cunosc în mod necesar un progres simultan și, adesea, apar tensiuni între aceste exigențe. Tendința spre egalitate poate diminua capacitatea sistemului. În sistemele aflate într-un proces de modernizare se ajunge adesea la limitarea reprezentativității și a exprimării intereselor ca rezultat al necesității dezvoltării economice și promovării integrării naționale.

Tema generală a modernizării a fost tratată prin prisma unor modele ce iau în studiu consecințele transformărilor sociale asupra politicului.

Modelul agricol consideră că tranziția de la o societate agrară la una industrială, măsurată prin reducerea forței de muncă ocupate în agricultură ar fi însoțită de o instabilitate statală și o creștere a așteptărilor în raport cu democrația. Modelul agricol împreună cu cel al urbanizării privesc statul ca pe o instituție sensibil influențată de către transformările sociale în tranziția de la o societate slab populată la una cu o structură densă. Industrializarea și urbanizarea sunt interpretate în teoria modernizării ca generatori de condiții ale participării de masă¹. Marile concentrații urbane pot fi mai ușor mobilizate în acțiunea politică, conducerea tradițională

¹ Allardt, E și Rokkan, S. (editori) – *Mass Politics: Studies in Political Sociology*, New York, Free Press, 1970.

slăbește pe măsură ce politica de masă introduce drepturi politice și civile facilitând participarea politică.

Modelul modernizării apreciază că societățile care cuprind un larg segment de populație agricolă pot fi mai instabile sau nedemocratice.

Modelul fragmentării se concentrează pe conceptul de „clivaj” care se referă la alinierea unui grup sau a unei populații pe axa unor dimensiuni sociale care pot conduce la conflict, manifest sau latent². Fragmentarea socială sau culturală apare atunci grupuri sociale puternice se organizează unele împotriva altora, iar extensiunea ori intensitatea clivajelor au un impact important asupra statelor, în special a stabilității lor.

Modelul cultural. În cadrul modelelor culturale, există abordări care iau în considerare rolul religiilor, în special protestantismul la Max Weber și Islamul la Samuel Huntington.

Modelele structurale familiale sunt și ele considerate a avea un rol important în transmiterea valorilor care contribuie la menținerea societăților. Bruce Russett a combinat indici socio-economici cu trei indici politici – nivelul de participare electorală, ponderea cheltuielilor publice și procentajul efectivelor militare în raport cu populația totală pentru a măsura gradul de stabilitate a unei societăți.

Sociologia politică înregistrează și **tipologii ale dezvoltării politice**. Edward Shils propune o clasificare a sistemelor politice în șase tipuri:

- Democrații politice care practică diferențierea funcțiilor și specializarea structurilor;
- Democrații tutelare care se reclamă din norme și forme structurale ale democrației. Sistemele concentrează autoritatea în executiv și administrativ, iar legislativul reține o putere relativă. Independența judiciarului este insuficientă;
- Oligarhiile pe cale de modernizare care implică suspendarea sau inexistența unei Constituții. Puterea se concentrează în mâinile unei clici birocratice și sau autoritare. Oligarhiile pe cale de dezvoltare urmăresc în mod deosebit dezvoltarea economică preocupate fiind de creșterea eficacității și raționalității economice;
- Oligarhiile totalitare diferă de cele menționate anterior prin gradul de penetrare a politicului în societate, gradul de concentrarea a puterii și ritmul mobilizării sociale;
- Oligarhiile tradiționale care se bazează mai mult pe cutumă decât pe constituții. Elita conducătoare este recrutată pe criteriul înrudirii sau statusului și vizează,

² Rae, D, Taylor, M. – *The Analysis of Political Cleavage*, New Haven, Yale University Press, 1970.

înainte de toate menținerea la putere. Tinde să se apropie de oligarhiile angajate în procesele de modernizare.

Gabriel Almond preia tipologia lui Shils și prezintă șapte tipuri de sisteme politice:

- Sisteme tradiționale caracterizate prin absența specializării structurale;
- Sisteme autoritare pe cale de modernizare cu un grad înalt de concentrare a autorității;
- Democrații tutelare cu un partid dominant;
- Democrații „imobiliste”- națiuni vechi, mai integrate și dezvoltate, unde istoria pare că s-a oprit;
- Sisteme autoritare conservatoare ce vizează menținerea ordinii sociale existente;
- Sisteme totalitare de tip comunist sau fascist;
- Democrații stabile;

În plan cultural, toate sistemele politice sunt sisteme mixte sau duale ce cuprind elemente de modernitate și de tradiție. Nu există sisteme complet moderne sau complet primitive ci numai sisteme ce diferă prin predominanța relativă a elementelormoderne sau tradiționale.

Prin consecințele sale practice, această afirmație reprezintă recunoașterea universalității procesului de dezvoltare politică. Gabriel Almond propune, împreună cu Bingham Powell, o nouă tipologie în lucrarea *Comparative politics. A Developmental Approach* (1960).

În analiza sistemelor politice, cei doi autori rețin trei variabile corelative:

- diferențierea rolurilor;
- autonomia sub-sistemelor;
- secularizarea.

Analizând „o structură” ca pe un ansamblu de roluri, Almond și Bingham Powell definesc **diferențierea structurală** ca proces prin care rolurile se schimbă și devin mai specializate în contextul apariției unor noi structuri sau sub-sisteme. **Specializarea structurală** combină diferențierea rolurilor cu autonomia sub-sistemelor (Dahl) și reflectă existența unor elemente componente (partide, grupuri de interese relativ independente și diferențiate unele de altele. La diferențierea structurală, autorii adaugă **secularizarea structurală** definită ca proces prin care indivizii devin mai raționali, analitici, empirici în acțiunea lor politică. Cultura politică se schimbă, iar componentele

diferențiere structurală

specializare structurală

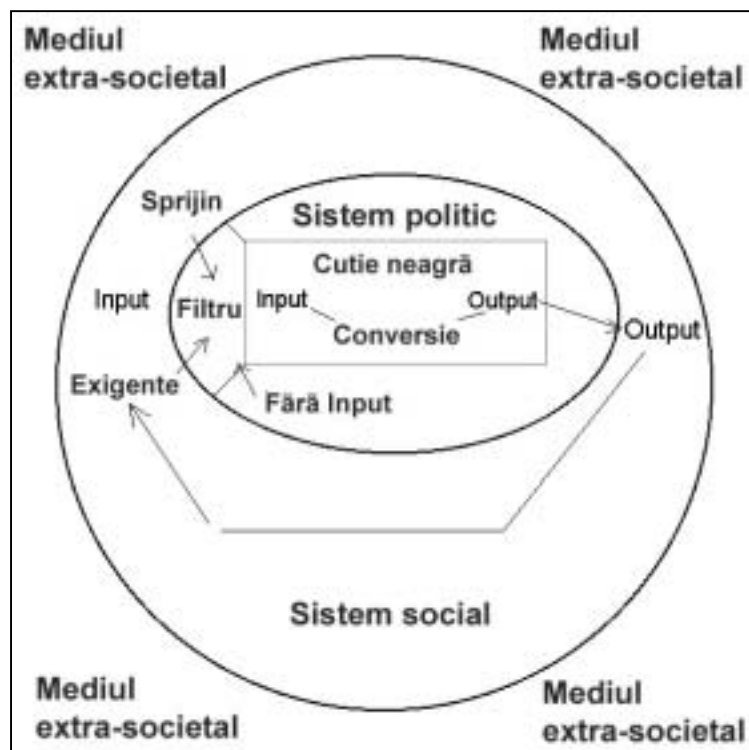
secularizare structurală

cognitive predomină asupra celor afective și evaluative în formarea atitudinilor politice. Rațiunea se impune pasiunii, iar dezbateră politica privește mai puțin comportamentele raționale sau ideologice și se axează pe datele concrete sau informațiile precise. Procesul de secularizare din cultura politică determină un stil nou în viața politică caracterizat prin două trăsături, caracterul mai puțin difuz și mai specific al dezbaterii ce se focalizează pe obiective clare, pe căi și mijloace de atingere a acestora și unul pragmatic și empiric ce ușurează compromisul și reduce spațiul rigidității ideologice sau discuțiilor de principiu. Cultura politică devine din ce în ce mai secularizată, permițând funcționarea unor structuri noi și diferențiate. Anumite elemente ale culturii tradiționale pot ajuta temporar la dezvoltarea sistemului politic cum ar fi anumite atitudini de deferență, loialitate și supunere. Ca tipuri fundamentale de sisteme politice, cei doi autori identifică *sisteme primitive* cu minim de diferențiere structurală asociate cu cultura parohială, *sisteme tradiționale* cu structuri politice diferențiate în care predomină cultura politică de supunere și *sisteme moderne* cu structuri guvernamentale diferențiate (legislativ, executiv, judiciar), infrastructură politică diferențiată (partide, grupuri de interese) pe fondul unei culturi politice de participare.

Abordarea sistemică

În analiza fenomenelor politice, modelul sistemic a fost lansat de David Easton în anii '60. Analiza sistemică se centrează pe tranzacțiile dintre sistem și mediul său. Aici apare ruptura teoretică față analiza tradițională a proceselor politice. David Easton arată că știința politică s-a preocupat mai ales de studiul structurii interne a sistemului politic și de mecanismele de luare a deciziilor. Easton propune considerarea sistemului politic ca o „cutie neagră”, analiza centrându-se pe relațiile dintre sistem cu mediul său. Mediul

sistemului cuprinde două categorii, mediul intra-societal și extra-societal. Mediul intra-societal este compus din sistemul social, ecologic, biologic, al sistemelor de personalitate, iar cel extra-societal este compus din sistemele ecologice, sociale și politice internaționale. Din acest mediu provin o serie de intrări (inputs) împărțite de Easton în două categorii, *exigente și sprijin*. Spre exemplu, un grup profesional cere

autorităților să adopte o lege prin care să satisfacă unele cerințe formulate de muncitori aflați în pericol de a fi licențiați. Aceasta reprezintă o cerință, o exigență exprimată față de puterile publice. Sprijinul (support) reprezintă o manifestare favorabilă față de puterile publice. Dacă exprimarea unor exigențe numeroase și contradictorii reprezintă o probabilitate destul de mare de „stress” pentru sistemul politic, suportul nu face decât să întărească capacitatea sistemului de a răspunde diverselor cerințe care vin din partea grupurilor și instituțiilor sociale.

Ieșirile (output) conțin diverse decizii și acțiuni ale autorităților politice ca răspuns la intrări.

Suportul, ca întărire a sistemului, provine dintr-un răspuns corect pe care acesta îl elaborează față de exigențele ce provin din mediul social, răspuns perceput printr-o evaluare a impactului prin studiul feed-back-ului.

Funcționarea sistemului politic evidențiază o serie de probleme grupate de Easton în patru probleme specifice unui sistem politic: formularea cerințelor, reducerea lor, problema susținerii și retroacțiunea.

Problemele sociale pot constitui o sursă de suprasarcină calitativă și cantitativă pentru sistem. Aspectul calitativ provine din complexitatea cerințelor prezentate sistemului, iar cel cantitativ din acumularea numerică a problemelor astfel încât sistemul nu le mai poate trata. Abordarea sistemică a fenomenelor politice arată că există un prag de absorbție a problemelor care nu poate fi depășit fără punerea în pericol a capacității de reglare societală. De aceea există două mecanisme de reglare a conversiunii nevoilor sociale în cerințe politice, structural și cultural. Prin reglarea structurală, o cerință politică apare ca rezultat al exprimării ei în sistem prin existența unor roluri specializate, parlamentari, notabili, partide politice, grupuri de presiune, chiar autorități politice. Reglarea culturală pune accentul pe caracterul admisibil al conținutului unor exigențe. Spre exemplu, folosirea violenței în formularea cerințelor este limitată în societățile democratice prin valorile acestora și prin prevederile constituționale referitoare la manifestarea forței în societate.

Reducerea exigențelor constituie procesul prin care cerințele sunt reduse la câteva alternative pe care sistemul le poate trata. Structurile de reducere sunt reprezentate de partidele politice care formulează o exigență unică, de parlament și guvern. Capacitatea de reducere depinde de natura partidistă a sistemului politic. Sistemele bi-partidiste contribuie în modul celor mai eficient la procesul de reducere pe când sistemele multipartidiste prin capacitatea mai redusă de reducere

(coaliții care impun compromisuri politice) se caracterizează printr-un grad mare de instabilitate.

Sușinerile sistemului reprezintă un fenomen de compensare a cărui intensitate diferă în funcție de exigențele adresate sistemului. Există trei elemente de susținere în sistemul politic, **comunitatea, regimul și autoritățile**. Socializarea politică, amenajări constituționale în favoarea unor grupuri sociale, „regulile jocului” democratic cu valorile sale, structura puterii, normele de legitimitate, sunt răspunsuri frecvente la „provocările” mediului.

Set By T-D1 (yth_1100ro@yahoo.com)